

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU

lietā Nr. 2012-04-03

Rīgā

2012. gada 8. novembrī

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Kristīne Krūma, Uldis Ķinis un Sanita Osipova,

2012. gada 16. oktobrī tiesas sēdē, izskatot lietu Nr. 2012-04-03 „Par Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumu Nr. 311 „Noteikumi par valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļu skaitu, padomes un valdes locekļa, pašvaldības kapitāla daļu turētāja pārstāvja un atbildīgā darbinieka atlīdzību” 6. un 7. punkta atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam”,

konstatēja:

1. Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumi Nr. 311 „Noteikumi par valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļu skaitu, padomes un valdes locekļa, pašvaldības kapitāla daļu turētāja pārstāvja un atbildīgā

darbinieka atlīdzību” (turpmāk – Noteikumi Nr. 311) tika izdoti saskaņā ar likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 14. panta sesto daļu, 36.¹ panta otro daļu, 61. panta pirmo un trešo daļu, 94. panta pirmo daļu, 96. panta otro daļu, 98.²¹ panta otro daļu un pārejas noteikumu 45., 46. un 47. punktu.

1.1. Noteikumu Nr. 311 6. punkts paredz: „Kapitālsabiedrības valdes priekšsēdētājam nosaka vienotu mēnešalgu par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā. Kapitālsabiedrības valdes priekšsēdētāja mēnešalgas noteikšanai piemēro koeficientu saskaņā ar šo noteikumu pielikumu.” Savukārt Noteikumu Nr. 311 7. punkts paredz: „Kapitālsabiedrības valdes loceklim nosaka vienotu mēnešalgu par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā līdz 90 procentiem no valdes priekšsēdētāja mēnešalgas.”

1.2. Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrā daļa paredz: „Valdes locekļa mēnešalgu nosaka atbilstoši Centrālās statistikas pārvaldes oficiālajā statistikas paziņojumā publicētajam valstī strādājošo iepriekšējā gada mēneša vidējās darba samaksas apmēram, kas noapaļots pilnos latos un kam atbilstoši sabiedrības lielumu raksturojošiem kritērijiem var piemērot koeficientu, kas nedrīkst būt lielāks par 6. Valdes locekļa mēnešalgu pārrēķina katru gadu un pārrēķināto mēnešalgu sāk izmaksāt ar attiecīgā gada 1. aprīli. Sabiedrības lielumu raksturojošos kritērijus un atbilstoši sabiedrības lielumam mēnešalgas noteikšanai piemērojamo maksimālo koeficientu nosaka Ministru kabinets.”

2. Pieteikuma iesniedzēji – **Uģis Magone, Edvīns Bērziņš, Aivars Strakšas un Ēriks Šmuksts** (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēji) – uzskata, ka Noteikumu Nr. 311 6. un 7. punkts (turpmāk arī – apstrīdētās normas) neatbilst

likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 107. pantam.

2.1. Pieteikuma iesniedzēji E. Bērziņš, A. Strakšas un Ē. Šmuksts ar akcionāru sapulces lēmumiem iecelti par valsts akciju sabiedrības (turpmāk – VAS) „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļiem. Pieteikuma iesniedzējs U. Magone ar akcionāru sapulces lēmumu iecelts par VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes priekšsēdētāju.

Savukārt ar VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes lēmumiem Pieteikuma iesniedzēji E. Bērziņš, A. Strakšas un Ē. Šmuksts iecelti par VAS „Latvijas dzelzceļš” viceprezidentiem: E. Bērziņš – nekustamā īpašuma pārvaldības, juridiskajos un administratīvajos jautājumos, A. Strakšas – finanšu jautājumos un Ē. Šmuksts – tehniskās ekspluatācijas jautājumos, bet Pieteikuma iesniedzējs U. Magone – par VAS „Latvijas dzelzceļš” prezidentu. Par prezidenta un viceprezidentu amatu pienākumu pildīšanu Pieteikuma iesniedzēji noslēguši darba līgumus, kurus apstiprinājusi akcionāru sapulce.

2.2. Prezidentu padome esot izveidota, lai risinātu VAS „Latvijas dzelzceļš” koncerna pārvaldības ikdienas jautājumus. Tie esot jānošķir no koncerna pārvaldīšanas vispārīgajiem un stratēģiskajiem jautājumiem, kas paliekot valdes kompetencē. Prezidentu padome esot valdei tieši pakļauta organizatoriska struktūra. Tā esot nepieciešama, lai koordinētu koncerna sabiedrību atsevišķās intereses ar koncerna kopējām interesēm. Prezidentu padomes darba apjoms esot ievērojami plašāks nekā tas, kas saskaņā ar likumu noteikts VAS „Latvijas dzelzceļš” valdei.

2.3. Apstrīdētās normas, kas paredz vienotu mēnešalgu par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā, aizskarot Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā garantētās tiesības saņemt atalgojumu par

prezidenta un viceprezidentu amatu pienākumu izpildi. Latvijas Republikā spēkā esošie normatīvie akti neaizliedzot valdes priekšsēdētājam un valdes locekļiem šādu amatu apvienošanu. Pēc Pieteikuma iesniedzēju domām, Satversmes 107. pantā noteiktās pamattiesības nevar ierobežot, jo tās nav minētas Satversmes 116. pantā.

Pieteikuma iesniedzēji norāda, ka atbilstoši Satversmes 107. pantam viņiem ir tiesības saņemt darba samaksu atbilstoši ieņemamo amatu skaitam, kā arī veicamo darba pienākumu un atbildības apjomam. Tomēr saskaņā ar apstrīdētajām normām valdes loceklis, kas pilda arī prezidenta vai viceprezidenta pienākumus, saņemot tikai vienu atalgojumu.

Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajā daļā likumdevējs esot pilnvarojis Ministru kabinetu noteikt sabiedrības lielumu raksturojošos kritērijus un atbilstoši sabiedrības lielumam mēnešalgas noteikšanai piemērojamo maksimālo koeficientu. Turpretī apstrīdētās normas nosakot valdes locekļiem vienotu mēnešalgu par darbu valdē un amata pienākumu izpildi sabiedrībā. Līdz ar to mēnešalgas regulējums apstrīdētajās normās pārsniedzot likumdevēja doto pilnvarojumu.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Ministru kabinets** – nepiekrīt Pieteikuma iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

3.1. VAS „Latvijas dzelzceļš” esot valsts kapitālsabiedrība, kurā visas balsstiesīgās akcijas pieder valstij. Savukārt valde esot akciju sabiedrības izpildinstitūcija, kurai jāveic vadības un pārstāvības funkcijas. Akciju sabiedrības vadība un pārstāvība esot nesaraujams tiesību un pienākumu kopums, kas uz likuma pamata noteikts sabiedrības valdei. Reizē ar tiesībām un

pieņākumiem valdes loceklis uzņemoties arī atbildību par savas darbības rezultātiem. Valde par savu darbību esot atbildīga akcionāru sapulcei.

Ministru kabinets norāda, ka VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļi Prezidentu padomes sastāvā faktiski pilda tos pašus pienākumus un uzdevumus, kas atbilstoši normatīvajos aktos valdei noteikto vadības un pārstāvības funkciju saturam ietilpst valdes kompetencē. Līdz ar to valdes locekļu darbība Prezidentu padomē nevarot ietekmēt mēnešalgas apmēru.

3.2. Ministru kabinets uzskata, ka apstrīdētās normas nenosaka atalgojumu par tādu amatu pienākumu pildīšanu, kas nav saistīti ar valdes locekļa vai valdes priekšsēdētāja amata pienākumiem.

Ministru kabinets norāda, ka apstrīdētās normas jāvērtē kopsakarā ar likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajā daļā ietvertu pilnvarojumu. Izpildot minēto pilnvarojumu, esot noteikti VAS valdes locekļu mēnešalgas aprēķināšanas pamatprincipi un izveidota valdes atalgojuma sistēma.

Tā kā apstrīdētās normas neregulējot mēnešalgas par tādu pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā, kuri nav saistīti ar valdes kompetencē esošo pienākumu izpildi, likumā dotais pilnvarojums neesot pārkāpts. Apstrīdētās normas aizliedzot Prezidentu padomes sastāvā esošajiem valdes locekļiem saņemt atsevišķu atalgojumu. Ministru kabinets uzsver, ka pati valdes locekļu atalgojuma noteikšanas kārtība konstitucionālajā sūdzībā nav apstrīdēta.

4. Pieaicinātā persona – **Latvijas Republikas tiesībsargs** (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

4.1. Noteikumi Nr. 311 liedzot saņemt atlīdzību par VAS „Latvijas

dzelzceļš” valdes priekšsēdētāja un valdes locekļu pienākumu pildīšanu un papildus tai atsevišķu darba algu par amata pienākumu izpildi akciju sabiedrībā. Tiesībsargs norāda, ka valdes locekļa pamatuzdevumi minēti Ministru kabineta 2010. gada 18. maija noteikumu Nr. 461 „Noteikumi par Profesiju klasifikatoru, profesijai atbilstošiem pamatuzdevumiem un kvalifikācijas pamatprasībām un Profesiju klasifikatora lietošanas un aktualizēšanas kārtību” 1. pielikumā. Taču šajos noteikumos ietvertais valdes locekļu funkciju saraksts neesot pilnīgs.

Tiesībsargs uzskata: ja personai, kas ir valdes loceklis, akciju sabiedrībā tiek uzticēts kāds konkrēts pienākums, tam pēc būtības jāietilpst arī valdes locekļa pienākumos. VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļu pienākumi ietverot Prezidentu padomes pienākumus. Līdz ar to Pieteikuma iesniedzēji Prezidentu padomē faktiski pildot valdes locekļu pienākumus.

4.2. Noteikumi Nr. 311 paredzot, ka par visu pienākumu veikšanu kapitālsabiedrībā tās valdes priekšsēdētājam vai valdes locekļiem nosakāma vienota atlīdzība. Proti, katrs saņem vienu mēnešalgu, kas ietver atlīdzību gan par valdes priekšsēdētāja vai valdes locekļa pienākumu pildīšanu, gan par citu darba pienākumu pildīšanu. Vienu un to pašu darbu vienlaikus nevarot veikt vairākkārt, tāpēc arī neesot pamata saņemt vairākas mēnešalgas.

Pēc Tiesībsarga ieskata, Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā noteiktās pamattiesības nav pārkāptas. Arī privātās akciju sabiedrībās valdes locekļa atlīdzība netiekot noteikta jebkādā apmērā, bet gan atbilstoši pienākumu apjomam un sabiedrības finansiālajam stāvoklim. Valsts akciju sabiedrībās izmaksājamās summas esot saistītas ar valsts finanšu līdzekļu saimniecisku un saprātīgu izlietojumu.

4.3. Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. pantā esot ietvertas norādes uz VAS valdes locekļu

mēnešalgu, proti, vienu atlīdzību, ko saņem šādas sabiedrības valdes loceklis. Līdz ar to neesot būtiskas nozīmes tam, vai vārdi „vienota mēnešalga” ir ietverti likumā vai tikai Noteikumos Nr. 311. Tiesībsargs uzskata, ka Ministru kabinets ir ievērojis likumdevēja deleģējumu.

5. Pieaicinātā persona – **Tieslietu ministrija** – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

5.1. Tieslietu ministrija norāda, ka apstrīdēto normu mērķis esot nodrošināt valsts kapitālsabiedrību līdzekļu efektīvu un pamatotu izmantošanu. Valsts kapitālsabiedrības valdes loceklim savus pienākumus vajagot pildīt kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Ja valde izveidojot amatu, kura pienākumi pilnīgi vai daļēji atbilst valdes locekļa pienākumiem, tā neesot krietna un rūpīga saimnieka rīcība. Apstrīdētās normas esot izstrādātas, lai nepieļautu šādas prakses veidošanos valsts kapitālsabiedrībās un līdz ar to sekmētu valsts ieguldīto līdzekļu lietderīgu pārvaldību.

Prezidentu padomei piešķirtās funkcijas uz likuma pamata esot jāpilda valdei. Tai arī esot jāuzņemas atbildība par savu funkciju izpildi. Līdz ar to Prezidentu padome neesot VAS „Latvijas dzelzceļš” pārvaldes institūcija likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” un Komerclikuma izpratnē.

5.2. Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. pants konkretizējot kritērijus, kas jāievēro, lemjot par atlīdzības apmēru. Šis pants arī paredzot kārtību, kādā nosakāms mēnešalgas maksimālais apmērs. Akcionāru sapulcei, pieņemot atbilstošu lēmumu, esot jāievēro likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. pantā noteiktie ierobežojumi.

Apstrīdētajās normās ar vārdiem „vienota mēnešalga par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā” esot saprotama maksimāli pieļaujamā valdes locekļa mēnešalga likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta pirmās un otrās daļas izpratnē.

Tieslietu ministrija secina, ka apstrīdētās normas neaizskar Pieteikuma iesniedzēju tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu atlīdzību.

6. Pieaicinātā persona – **Finanšu ministrija** – norāda, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

6.1. Apstrīdētās normas regulējot tās mēnešalgas apmēru, kura maksājama par valdes kompetencē esošu pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā. Šī norma novēršot tādu situāciju, ka valdes loceklis par vienu un to pašu pienākumu izpildi saņem vairākus atalgojumus. Tāda situācija, ka valdes locekļi saņemtu atalgojumu par kāda cita amata pildīšanu tajā pašā kapitālsabiedrībā, neesot pieļaujama. Pēc Finanšu ministrijas ieskata, Prezidentu padome pilda tos pašus pienākumus un uzdevumus, kuri ietilpst valdes kompetencē.

6.2. Apstrīdētās normas esot iztulkojamas kopsakarā ar likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajā daļā ietvertu deleģējumu. Apstrīdētās normas reglamentējot kapitālsabiedrības valdes priekšsēdētāja un valdes locekļa mēnešalgas noteikšanas pamatprincipus. Mēnešalga tiekot izmaksāta tikai par darbu valdē, proti, par valdes priekšsēdētāja vai valdes locekļa pienākumu izpildi. Apstrīdētās normas neregulējot mēnešalgu par tādu pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā, kuri nav saistīti ar valdes kompetencē esošiem pienākumiem. Līdz ar to Ministru kabinets neesot pārkāpis likumdevēja deleģējuma robežas.

7. Pieaicinātā persona – **Satiksmes ministrija** – uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

7.1. Satiksmes ministrija norāda, ka apstrīdēto normu mērķis saskaņā ar likumdevēja deleģējumu bijis noteikt kapitālsabiedrību lielumu raksturojošos kritērijus un atbilstoši tam valdes locekļa atlīdzības noteikšanai piemērojamo maksimālo koeficientu. Paredzot vienotu mēnešalgu, tiekot vispārēji noteikta un reizē ierobežota valdes locekļu maksimālā atlīdzība par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā.

Normatīvie akti neprecizējot, kas jāsaprot ar vārdiem „vienota mēnešalga par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā”. Valsts iestāžu prakse liecinot, ka ar tiem tiek saprasta vienota mēnešalga par valdes locekļa amata pienākumu veikšanu un cita amata pienākumu izpildi.

7.2. Dodot piekrišanu Prezidentu padomes izveidošanai, Satiksmes ministrija esot norādījusi, ka valdei saskaņā ar Komerclikumu ir jāvada un jāpārstāv sabiedrība. Būtiskākā atšķirība starp VAS „Latvijas dzelzceļš” valdi un Prezidentu padomi esot tā, ka Prezidentu padomes funkcijās ietilpstot koncerna ikdienas pārvaldīšana un tajā ietilpstošo sabiedrību darbības ikdienas koordinācija. Akciju sabiedrības pārvaldības jautājumos valdes un Prezidentu padomes funkcijas dublējoties. VAS „Latvijas dzelzceļš” komercdarbības organizēšana esot paralēls process koncerna vadīšanai un pārvaldīšanai. Šā procesa ietvaros tiekot nodrošināta valsts noteikto stratēģisko mērķu izpilde akciju sabiedrībā un visā koncernā.

8. Pieaicinātā persona – **Rīgas Starptautiskās ekonomikas un biznesa administrācijas augstskolas lektore Dr. iur. Irēna Kalniņa** – norāda, ka uz valdes locekļiem Satversmes 107. pantā noteikto tiesību aizsardzība attiecas

daļēji. Savukārt Ministru kabinets, pieņemot apstrīdētās normas, iespējams, esot pārkāpis likumdevēja doto pilnvarojumu.

8.1. I. Kalniņa uzsver, ka Satversmes 107. panta mērķis ir aizsargāt darbiniekus. Valdes locekļi neesot darbinieki šā jēdziena klasiskajā izpratnē. Darbinieks esot ekonomiski un personiski atkarīgs no darba devēja. Savukārt valde esot darba devēja – juridiskās personas – pārstāvības institūcija. Vienlaikus I. Kalniņa norāda, ka jēdziens „darbinieks” Satversmes 107. panta izpratnē ietver arī tādus darbiniekus, kuri nodarbināti uz netipisku darba līgumu pamata. Piemēram, valdes locekļi varot tikt nodarbināti uz terminēta līguma pamata.

8.2. Apstrīdēto normu mērķis esot noteikt valsts un pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļu mēnešalgai piemērojamo maksimālo koeficientu. Jēdziens „atlīdzība”, kas lietots likumā „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām”, esot plašāks nekā Noteikumos Nr. 311 lietotais jēdziens „mēnešalga”. Atlīdzība ietverot ne tikai mēnešalgu, bet arī prēmijas, piemaksas un cita veida atlīdzību. Apstrīdētās normas nereglamentējot piemaksas un cita veida atlīdzību par veikto darbu. Valdes locekļu atalgojumam vajagot būt adekvātam, efektīvam un motivējošam, taču arī iekļauties pieļaujamā proporcijā.

Raksturojot likumdevēja deleģējuma izpildi, I. Kalniņa norāda, ka apstrīdētās normas ietverot regulējumu, attiecībā uz kuru likumdevējs nav paudis atbilstošu gribu.

9. Pieaicinātā persona – **Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes asociētais profesors Dr. iur. Jānis Kārklīšs** – norāda, ka apstrīdētās normas atbilst likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Satversmes 107. pantam.

9.1. J. Kārkliņš norāda, ka valsts amatpersonas, savienojot amatus, ir tiesīgas saņemt papildu atalgojumu, taču šis vispārīgais princips nav absolūts. Tādām specifiskām amatpersonām kā valsts kapitālsabiedrības valdes locekļi likumdevējs paredzējis īpašu regulējumu likumā „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām”.

J. Kārkliņš uzskata, ka Noteikumi Nr. 311 izdoti Ministru kabineta kompetences ietvaros, jo likumdevējs Ministru kabinetu pilnvarojis noteikt speciālu regulējumu tādu valsts amatpersonu atalgojumam un tiesībām savienot amatus, kādas ir minētie valdes locekļi.

9.2. Amatu savienošana nevarot notikt piespiedu kārtā, proti, bez paša indivīda gribas. Amatu savienošanas gadījumā valsts amatpersona veicot papildu amata pienākumus tajā pašā laika periodā, kurā tai jāpilda pamatpienākumi. Līdz ar to neveidojoties tāda situācija, ka amatpersona faktiski veiktu otru darbu ārpus noteiktā pamatdarba laika. Pienākumi Prezidentu padomē neesot papildu darbs, un papildu atalgojums par to nepienākoties.

9.3. Raksturojot Prezidentu padomi kā papildu pārvaldes institūciju, J. Kārkliņš norāda uz nepieciešamību aizsargāt trešās personas un akcionārus. Prezidentu padome esot pakļauta nevis akcionāru, bet gan valdes kontrolei. Valdes rīcība, nododot atsevišķus pienākumus citai institūcijai un nosakot sev atalgojumu par šo pienākumu izpildi, neatbilstot akcionāru tiesībām un ar likumu aizsargātajām interesēm.

Satversmes tiesa secināja:

10. Satversmes 107. pants nosaka: „Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju

apmaksātu atvaļinājumu.”

No pieteikuma secināms, ka Pieteikuma iesniedzēji būtībā apstrīd Noteikumu Nr. 311 6. un 7. punkta atbilstību Satversmes 107. panta vārdiem „ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu”. Pēc Pieteikuma iesniedzēju ieskata, Satversmes 107. panta pārkāpums izpaužas tādējādi, ka apstrīdētās normas liedz viņiem papildus mēnešalgai par valdes priekšsēdētāja vai valdes locekļa pienākumu veikšanu saņemt arī atalgojumu par prezidenta vai viceprezidenta pienākumu izpildi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 3., 5. lpp.*).

Līdz ar to Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētās normas aizskar Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā noteiktās pamattiesības.

11. Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 19.² panta sestās daļas 1. punktu konstitucionālajā sūdzībā jāpamato, ka ir aizskartas Satversmē noteiktās pieteikuma iesniedzēja pamattiesības.

Satversmes tiesa vairākkārt norādījusi, ka konstitucionālo sūdzību var iesniegt gadījumos, kad, pirmkārt, pamattiesību aizskārums ir tiešs, konkrēts, apstrīdētā norma aizskar pieteikuma iesniedzēju pašu un, otrkārt, aizskar pieteikuma iesniegšanas brīdī (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03 un 2002. gada 11. novembra lēmumu par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2002-07-03*).

Apstrīdētās normas ir ietvertas Noteikumos Nr. 311, kas reglamentē valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļu skaitu, padomes un valdes locekļa, pašvaldības kapitāla daļu turētāja pārstāvja un atbildīgā darbinieka atlīdzību.

Apstrīdētās normas paredz, ka valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības valdes priekšsēdētājam un valdes loceklim nosaka vienotu mēnešalgu par darbu

valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā. Saskaņā ar Noteikumu Nr. 311 6. punkta otro teikumu valdes priekšsēdētājam mēnešalgu nosaka, piemērojot kapitālsabiedrības lielumu raksturojošajiem kritērijiem atbilstošu koeficientu. Mēnešalgas noteikšanai piemērojamie koeficienti ir ietverti Noteikumu Nr. 311 pielikumā. Savukārt valdes loceklis saņem mēnešalgu līdz 90 procentiem no valdes priekšsēdētāja mēnešalgas.

Līdz ar to apstrīdētās normas ir tiesiskais pamats valsts vai pašvaldības kapitālsabiedrības valdes locekļiem izmaksājamās mēnešalgas apmēra noteikšanai.

12. Saskaņā ar apstrīdētajās normās ietverto regulējumu valdes priekšsēdētājam un valdes loceklim mēnešalga ir izmaksājama par darbu valdē un amata pienākumu izpildi kapitālsabiedrībā.

Amatam atbilstošie darba pienākumi, kurus veic kapitālsabiedrības izpildinstitūcijas loceklis, izriet no šīs institūcijas kompetences. Ministru kabinets un pieaicinātās personas norāda, ka VAS „Latvijas dzelzceļš” Prezidentu padomes kompetence sakrīt ar valdes kompetenci (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 81. – 82. lpp., 3. sēj. 51., 54., 62. lpp.*). Tāpēc Satversmes tiesai ir jānoskaidro, vai Prezidentu padomes kompetence un darba pienākumi, kas Pieteikuma iesniedzējiem noteikti šīs kompetences ietvaros, atšķiras no valdes kompetences un tai atbilstošajiem valdes locekļu darba pienākumiem.

13. VAS „Latvijas dzelzceļš” ir valsts kapitālsabiedrība, kurā atbilstoši likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 1. panta pirmās daļas 4. punktam visas balsstiesīgās akcijas pieder valstij. Valstij kā kapitāla daļu turētājam ir tiesības noteikt kārtību, kādā tās akciju sabiedrība tiek pārvaldīta.

Likumdevējs valsts kapitālsabiedrības pārvaldes kārtību ir noteicis vairākos normatīvajos aktos. Komerclikuma 266. pantā ir norādītas akciju sabiedrības pārvaldes institūcijas: akcionāru sapulce, padome un valde. Savukārt speciālajā regulējumā – likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 75. panta pirmajā daļā – likumdevējs izsmeļoši noteicis valsts vai pašvaldības akciju sabiedrības pārvaldes institūcijas: akcionārs – valsts vai pašvaldība, akcionāru sapulce un valde. Šā panta trešajā daļā *expressis verbis* ir noteikts, ka sabiedrībā netiek veidota padome.

Tādējādi likumdevējs normatīvajos aktos sniedzis pārvaldes institūciju uzskaitījumu, kas ir izsmeļošs.

14. Atbilstoši Komerclikuma 301. panta pirmajai daļai un likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 75. panta pirmajai daļai valde ir valsts kapitālsabiedrības izpildinstitūcija.

Sabiedrības valde īsteno divas funkcijas: sabiedrības vadību un pārstāvību. Sabiedrības vadība ir uz sabiedrības darbības nodrošināšanu vērsto pasākumu realizācija sabiedrības iekšienē, proti, sabiedrības saimnieciskā un organizatoriskā vadīšana, kas vērsta uz sabiedrības mērķu sasniegšanu [sk.: *Strupiņš A. Tiesas spriedumu komentāri: par valdes locekli kā darbinieku. Jurista Vārds, 2012. gada 28. februāris, Nr. 9 (708), 16. lpp.*]. Savukārt sabiedrības pārstāvība ir sabiedrības reprezentēšana ārpusē, proti, visas lietas, kurās sabiedrība stājas attiecībās ar trešo personu, attiecas uz pārstāvību [sk.: *Lielkalne B. Valdes locekļu nodarbinātības problemātiskie aspekti. Jurista Vārds, 2012. gada 28. februāris, Nr. 9 (708), 5. lpp.*].

VAS „Latvijas dzelzceļš” valde pārzina un vada akciju sabiedrības lietas, atbild par sabiedrības komercdarbību un par likumam atbilstošu grāmatvedību. Valde pārvalda sabiedrības mantu un rīkojas ar tās līdzekļiem atbilstoši

likumiem, statūtiem un akcionāru sapulces lēmumiem (sk. VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes reglamenta 2. punktu, lietas materiālu 1. sēj. 33. lpp.). Valde ir tiesīga pieņemt lēmumus jebkurā sabiedrības darbības jautājumā, izņemot tos, kuros lēmumus saskaņā ar likumu un sabiedrības statūtiem pieņem akcionāru sapulce vai Ministru kabinets (sk. VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes reglamenta 12. punktu, lietas materiālu 1. sēj. 34. lpp.).

Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” A sadaļas IV nodaļas normas ļauj valsts kapitālsabiedrībai iegūt izšķirošo ietekmi citās kapitālsabiedrībās. Izšķirošā ietekme citastarp rodas tad, ja valsts kapitālsabiedrībai pieder visas kapitāla daļas vai balsstiesīgās akcijas vai arī tai ir balsstiesību vairākums citā kapitālsabiedrībā. Valsts kapitālsabiedrība, kas ieguvusi izšķirošo ietekmi, ir atzīstama par valdošo uzņēmumu Koncernu likuma izpratnē. Savukārt kapitālsabiedrības, kurās valsts kapitālsabiedrība īsteno izšķirošo ietekmi, ir atkarīgās sabiedrības. Saskaņā ar Koncernu likuma 2. panta pirmo daļu valdošā uzņēmuma un atkarīgo sabiedrību kopums ir koncerns.

Valsts kapitālsabiedrības valdei ir jādarbomas kapitālsabiedrības kopējās interesēs, tostarp pārzinot visus valdes kompetencē esošos koncerna pārvaldīšanas jautājumus. Likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 94. panta pirmā daļa un 98.¹⁹ panta pirmā daļa ietver deleģējumu Ministru kabinetam reglamentēt valdes locekļu skaita noteikšanas kārtību, ievērojot sabiedrības (koncerna) lielumu raksturojošos kritērijus. No minētajām normām izriet, ka, pēc likumdevēja ieskata, valdes darbība valsts kapitālsabiedrības vadīšanā nav nošķirama no koncerna vadīšanas. Finanšu ministrija apstiprina, ka jebkuri pienākumi, ko veic valde, lai nodrošinātu kapitālsabiedrības darbību, ietilpst tās kompetencē (sk. lietas materiālu 3. sēj. 51. lpp.). Satiksmes ministrija norāda, ka valsts noteikto stratēģisko mērķu

izpilde jānodrošina kā VAS „Latvijas dzelzceļš” ietvaros, tā koncernā kopumā (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 42. lpp.*). Līdz ar to secināms, ka sabiedrības un tās koncerna vadīšana ir nedalāms process.

VAS „Latvijas dzelzceļš” vadība un pārstāvība ir tikai valdes kompetencē.

15. VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļu pienākumi izriet no valdes kompetences. Valdes sastāvā ir četri locekļi, kurus akcionāru sapulce ieceļ amatā uz trim gadiem. Ar katru valdes locekli noslēgts tipveida līgums par valdes locekļa pienākumu izpildi (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 33. – 34. lpp., VAS „Latvijas dzelzceļš” statūtu 12. punktu, lietas materiālu 2. sēj. 192. lpp.*).

Saskaņā ar VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes reglamenta 20. punktu un līgumu 8. punktu valdes loceklim savi pienākumi jāpilda kā krietnam un rūpīgam saimniekam. Līgumos par valdes locekļa pienākumu izpildi norādīts, ka valdes priekšsēdētājam un valdes locekļiem savi pienākumi jāveic saskaņā ar ārējiem normatīvajiem aktiem, VAS „Latvijas dzelzceļš” statūtiem, šo līgumu noteikumiem, kā arī akcionāru sapulces lēmumiem un valdes loceklim saistošajiem iekšējiem normatīvajiem aktiem (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 15. – 17., 44. – 46., 50. – 52., 57. – 59. lpp.*).

Kā norāda Pieteikuma iesniedzēji, ar akcionāru sapulces lēmumu katram no viņiem par amata pienākumu izpildi valdē noteikta mēnešalga atbilstoši likuma par „Valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un apstrīdētajām normām (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1. – 3. lpp.*). Lietā nav strīda par to, ka Pieteikuma iesniedzēji par darba pienākumu izpildi valdē saņem mēnešalgu, kas noteikta atbilstoši normatīvajos aktos ietvertajiem kritērijiem.

16. VAS „Latvijas dzelzceļš” valde 2010. gada 14. septembrī izveidoja Prezidentu padomi, kas pakļauta valdei. Vienlaikus valde apstiprināja Prezidentu padomes nolikumu, kurā paredzēti šīs padomes locekļu – prezidenta un viceprezidentu – amati (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 21. – 27. lpp.*).

16.1. Saskaņā ar Prezidentu padomes nolikuma 2. punktu Prezidentu padome ir VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes koleģiāla izpildinstitūcija, kas nodrošina sabiedrības ikdienas pārstāvību, lietu pārzināšanu, vadību un darījumu slēgšanu VAS „Latvijas dzelzceļš” vārdā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 23. lpp.*).

Prezidenta un viceprezidentu amatus ieņem Pieteikuma iesniedzēji. Ar katru no viņiem noslēgts darba līgums par pienākumu izpildi Prezidentu padomē. Ar Pieteikuma iesniedzējiem U. Magoni, Ē. Šmukstu un A. Strakšas darba līgumi noslēgti 2010. gada 8. oktobrī, savukārt ar Pieteikuma iesniedzēju E. Bērziņu – 2011. gada 17. janvārī. VAS „Latvijas dzelzceļš” ārkārtas akcionāru sapulce 2010. gada 6. oktobrī piekrita Prezidentu padomes izveidei, amatu savienošanai, kā arī apstiprināja noslēgtos darba līgumus (*sk. 2010. gada 6. oktobra ārkārtas akcionāru sapulces protokolu Nr. 5 un 2011. gada 14. janvāra ārkārtas akcionāru sapulces protokolu Nr. 1, lietas materiālu 1. sēj. 11., 20. lpp.*).

16.2. Prezidentu padomes kompetence noteikta tās nolikuma 9. – 18. punktā (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 23. – 31. lpp.*). Prezidentu padome apstiprina VAS „Latvijas dzelzceļš” ikgadējo budžetu, valsts akciju sabiedrības sniegto pamatpakalpojumu maksas aprēķinu noteikumus, sabiedrības organizatorisko struktūru, sabiedrības struktūrvienību nolikumus un koncerna komiteju nolikumus. Savas kompetences ietvaros Prezidentu padome apstiprina VAS „Latvijas dzelzceļš” darbību reglamentējošos dokumentus un citas koncerna politikas, stratēģijas un biznesa plānus. Prezidentu padomes

kompetencē ir ne vien ar koncerna pārvaldību saistīto jautājumu izskatīšana, bet arī valdes lēmumu izpildes organizēšana un kontrole.

VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes reglamentā norādīts, ka valde sabiedrības pārstāvību, lietu pārzināšanu, vadību un darījumu slēgšanu uztic sabiedrības koleģiālai institūcijai – Prezidentu padomei, kas darbojas saskaņā ar valdes apstiprinātu Prezidentu padomes nolikumu un pilnvarojumu Prezidentu padomei vai tās locekļiem atsevišķi (*sk. VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes reglamenta 2. punktu, lietas materiālu 1. sēj. 33. lpp.*).

Prezidentu padomes nolikuma 11. punktā noteikts, ka tā ir tiesīga pieņemt lēmumus jebkurā VAS „Latvijas dzelzceļš” darbības jautājumā, izņemot tos, kuros lēmumus saskaņā ar likumu un VAS „Latvijas dzelzceļš” statūtiem pieņem akcionāru sapulce vai Ministru kabinets, vai arī valde saskaņā ar valdes reglamentu. Tomēr Prezidentu padomes kompetence pēc būtības neatšķiras no valdes kompetencē ietilpstošo jautājumu loka. Arī Pieteikuma iesniedzēji atzīst, ka jautājumi, kurus pārzina un pārvalda Prezidentu padome, joprojām ir valdes kompetencē (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 3. lpp.*).

Prezidentu padomei nodotas tiesības un pienākumi, kas saskaņā ar normatīvajiem aktiem, sabiedrības statūtiem un valdes reglamentu ir valdes kompetencē.

17. Pieteikuma iesniedzēji uzskata, ka Satversmes 107. pants paredz viņiem tiesības uz atsevišķu amatalgu par prezidenta un viceprezidentu darba pienākumu veikšanu.

17.1. Prezidenta un viceprezidentu darba pienākumi minēti Prezidentu padomes nolikuma ceturtajā sadaļā „Prezidenta un viceprezidentu tiesības, pienākumi un atbildība” (19. – 25.² punkts), darba līgumos, kā arī prezidenta un viceprezidentu amatu aprakstos (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 23. – 31. lpp., 2.sēj.*

191. – 201. lpp.).

Prezidenta amata mērķis ir sabiedrības un atkarīgo sabiedrību vispārējā un komercdarbības organizācijas vadība, kā arī interešu pārstāvība starptautiskajās organizācijās (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 191. – 201. lpp.*). Prezidentu padomes ietvaros izveidoti trīs viceprezidentu amati: 1) finanšu; 2) tehniskās ekspluatācijas; 3) nekustamā īpašuma pārvaldības, juridiskajos un administratīvajos jautājumos. Viceprezidentiem jāpārtrauga, jāvada un jākontrolē savai kompetencei atbilstošais jautājumu loks sabiedrībā un atkarīgajās kapitālsabiedrībās (*sk. lietas materiālu 2. sēj. 191. – 201. lpp.*).

17.2. Pieteikuma iesniedzējiem darba līgumos par prezidenta un viceprezidentu pienākumu veikšanu paredzēta amatalga, kas viņiem faktiski netiek izmaksāta. Pēc Pieteikuma iesniedzēju domām, Satversmes 107. pants viņiem paredz tiesības papildus mēnešalgai par darba pienākumu veikšanu kapitālsabiedrības valdē saņemt minētajos līgumos noteikto amatalgu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 5. lpp., 3. sēj. 22., 30., 38. lpp.*).

Satversmes 107. pantā ietvertās tiesības ietilpst sociālo tiesību sfērā (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 22. jūnija sprieduma lietā Nr. 2009-111-01 19.2. punktu*). Satversmes 107. pants attiecas uz darba tiesiskajām attiecībām – tādām attiecībām, kuras uz darba līguma pamata radušās starp darba ņēmēju un darba devēju (*sk. Satversmes tiesas 2004. gada 21. maija sprieduma lietā Nr. 2003-23-01 10. punktu*). Tiesību doktrīnā norādīts, ka par Satversmes 107. pantā ietverto tiesību uz darba samaksu subjektiem atzīstami ne tikai darbinieki, bet arī citas fiziskās personas, kuras, īstenojot Satversmes 106. pantā noteiktās tiesības uz darbu, ir brīvi izvēlējušās nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai (*sk.: Stucka A., Badovskis M. Satversmes 107. panta komentārs. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža*

zinātniskā vadībā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 505. lpp.).

Satversmes 107. pants neuzliek valstij pienākumu nodrošināt darbinieka vēlmēm atbilstošu darba samaksu. Tomēr minētais Satversmes pants *expressis verbis* norāda, ka valstī jābūt noteiktam minimālajam darba samaksas apmēram (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 6. punktu un 2007. gada 14. jūnija sprieduma lietā Nr. 2006-31-01 10. punktu*). Līdz ar to Satversmes 107. pants aizsargā Pieteikuma iesniedzēju tiesības saņemt atalgojumu par darba pienākumu veikšanu vismaz tādā apmērā, kas nav mazāks par valstī noteikto minimālo darba samaksu.

17.3. Šā lēmuma 16. punktā Satversmes tiesa jau konstatēja, ka Prezidentu padomei nodotās tiesības un pienākumi ietilpst valdes kompetencē. Apstrīdētajās normās ietvertie vārdi „par darbu valdē” ir attiecināmi uz jebkādiem VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļu pienākumiem valdes kompetences ietvaros. No VAS „Latvijas dzelzceļš” dokumentiem, kas reglamentē prezidenta un viceprezidentu pienākumus, nav gūstams apstiprinājums tam, ka Pieteikuma iesniedzēji Prezidentu padomē veiktu tādu darbu, kas būtu atšķirīgs no viņu darba valdē vai pārsniegtu valdes locekļu pienākumu apjomu. Var piekrist Tiesībsarga norādītajam, ka valdes locekļu pienākumi ir plašāki un ietver arī Prezidentu padomes pienākumus (*sk. lietas materiālu 3. sēj. 54. lpp.*). Par darbu valdē Pieteikuma iesniedzēji saņem mēnešalgu, kas ir lielāka par valstī noteikto minimālo mēneša darba algu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 1. – 2. lpp.*).

Prezidenta un viceprezidentu pienākumi ietilpst VAS „Latvijas dzelzceļš” valdes locekļu pienākumos, par kuru veikšanu Pieteikuma iesniedzēji saņem darba samaksu.

18. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punkts paredz, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu. Satversmes tiesas likuma 20. panta piektās daļas 3. punktā kā viens no tiesvedības izbeigšanas pamatiem minēta pieteikuma neatbilstība Satversmes tiesas likuma 19.² panta prasībām.

Satversmes tiesas kolēģija, izskatot iesniegto konstitucionālo sūdzību un lemjot par lietas ierosināšanu, vērtē tās atbilstību Satversmes tiesas likuma prasībām. Kolēģija citastarp pārliecinās, vai pieteikuma iesniedzējs ir sniedzis pamatojumu savu pamattiesību aizskārumam. Savukārt lietas izskatīšanas gaitā tiesa pārbauda aizskāruma esamību, ņemot vērā lietā apkopotos materiālus un viedokļus.

Satversmes tiesa šā lēmuma 17. punktā jau secināja, ka Pieteikuma iesniedzēju pienākumi Prezidentu padomē atbilst viņu pienākumiem valdē, par kuru veikšanu viņi saņem mēnešalgu. Pieteikuma iesniedzēji, ieņemot amatus abās institūcijās, veic vienu un to pašu darbu. Līdz ar to nav uzskatāms, ka Pieteikuma iesniedzēji veiktu kādu citu darbu, par kuru viņiem nebūtu noteikta darba samaksa.

Pieteikumā lūgts izvērtēt arī apstrīdēto normu atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai. Ja Satversmes tiesa, izskatot lietu, kas ierosināta pēc konstitucionālās sūdzības, konstatē, ka Satversmē noteikto pamattiesību aizskāruma nav, tā nevar vērtēt zemāka juridiskā spēka normu savstarpējo atbilstību.

Apstrīdētās normas neaizskar Pieteikuma iesniedzējiem Satversmes 107. pantā noteiktās tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, un turpināt tiesvedību Satversmes tiesā pēc Pieteikuma iesniedzēju konstitucionālās sūdzības nav iespējams.

Nemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 3. punktu, Satversmes tiesa

nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2012-04-03 „Par Ministru kabineta 2010. gada 30. marta noteikumu Nr. 311 „Noteikumi par valsts vai pašvaldību kapitālsabiedrību valdes locekļu skaitu, padomes un valdes locekļa, pašvaldības kapitāla daļu turētāja pārstāvja un atbildīgā darbinieka atlīdzību” 6. un 7. punkta atbilstību likuma „Par valsts un pašvaldību kapitāla daļām un kapitālsabiedrībām” 96. panta otrajai daļai un Latvijas Republikas Satversmes 107. pantam”, kas ierosināta pēc Uģa Magones, Edvīna Bērziņa, Aivara Strakšas un Ērika Šmuksta konstitucionālās sūdzības.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris